

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis Et Breviarii Romani

In quibus origo cuiusque Ritus, Causæ historicæ, vel mysticæ, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, Obligatio, & exquisitus Vsus, additis opportunè Decretis omnibus S. Rituum Congregationis, quàm breuißimiè explicantur

Gavanti, Bartolommeo

Antverpiæ, 1634

De Introitu, Kyrie eleïson, & Gloria in excelsis. VIII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40262

item in Festo S. Martini Episcopi in Dominica 22. post Pentecosten; vel cum præcipitur Oratio, *Deus refugium*. Verum in his casibus poterit sumi Oratio secreta Feriæ sextæ Cinerum, vel Dominicæ XXIII. vel ea quæ proximè sequitur, pro quacumque tribulatione, respectuè ad ca-

sus prædictos; vt eadem sit regula in fauorem Orationis primæ, quæ non debet mutari: & ita accidit in praxi, quia Celebrans, qui non præuidit Secretas, dicit primam de Sancto; mox aduertens secundam esse eandem, non potest non mutare secundam.

D.

Ordo partium
Missæ.

VIII - XIV.

De Introitu, Kyrie eleison, & Gloria in excelsis. VIII.

In aggredimur partes integrantes Missæ, quæ in primordijs Ecclesiæ, ordinante Petro & Apostolis, duæ tantum fuerunt, scilicet Consecratio cum verbis proprijs, & Oratio Dominica, *Gregor. Papa in Epistola ad Ioannem Episcopum Syracusanum*; cuius Missæ quasi vestigium remanet in Parasceue, in quatenus non fit consecratio. Idem Petrus Antiochiæ addidit tres Orationes, *Innocent. III. in Prol. ad lib. Myster. Missæ*, Collectam, Secretam, & Postcommunione, ex *Lindano ad Liturgiam sancti Petri*. Crescente verò cultu Christianæ Religionis, adiecta sunt alia, quæ visa sunt decentius conuenire, quandoque alia

dempta, alia mutata in melius. *Lindanus* autem in *Apologia* pro Liturgia sancti Petri Græca, quæ valde similis est Gregorianæ, contendit probare, à sancto Petro fuisse præscriptam totam Missam Latinam, paucis exceptis; & successores eiusdem vel firmasse aliqua Decretis, vel restituisse neglecta, quod & nos cum Baronio supra affirmauimus. Ab initio verò non erat tutum moram longam trahere in Sacrificio, ex *Simone Græco apud Lindanum ibidem*.

Nunc agamus de singulis iuxta titulos Rubricarum, dilatis causis de Christo mysticis in alteram Rubricarum generalium partem.

Introitus semper eodem modo dicitur cum Gloria Patri, vt in Ordinario, præterquam tempore Passionis, & in Missis Defunctorum, vt etiam ibi annotatum est.

[Introitus.] Vel quia introeunte Sacerdote ad Altare dicitur, qui paulò antè dixerat, *Introibo ad Altare Dei*. ita *Microl. de Eccles. obser. cap. 1.* vel quia fit quasi proœmium Missæ, *Conrad. lib. 1. Carimon. cap. 1.* vel quia populo introeunte Psalmus cantabatur, *Rhenan. ad Tertull. de Cor. militis*. A S. Gregorio dicitur *Antiphona*, ab Ambrosianis *Ingressa*.

Componitur regulariter ex Psalmo Dauidis, Versu eiusdem Psalmi, Glo-

ria Patri, Sicut erat, & repetitione Psalmi. Dixi, regulariter ex Psalmo: nam Cælestinus I. Papa constituit, vt Psalmi centum quinquaginta ante Sacrificium cantarentur antiphonatim, quod antè fiebat, ex *Dion. de Eccles. Hierar. cap. 3.* & *Cassiano lib. 3. de Instit. Mon. cap. 11.* sed non vbique. Antiphonatim autem, hoc est, non totum Psalmum recitabant antiqui, vt aiunt quidam apud *Radulph. Propos. 23.* sed, vt docet *Alcuin. loco ci-*

tato,

tato, ex omnibus Psalmis excerpant Antiphonas: *Baronius* tamen anno 418. explicat Decretum Cælestini de toto Psalterio cum Antiphonis ante Missam cantando in Ecclesia Romana; & *Bellarminus* idem sentit *lib. 2. de Missa cap. 16.*

Irregulares verò Introitus sunt pauci, qui non ex Psalterio, sed ex Prophetis, seu alijs Scripturæ libris sunt hausti, vt in Natiuitate Domini, *Puer, qui natus est, &c.* in Ascensione, *Viri Galilei, &c.* Versum tamen ex Psalmo qui cantabatur retinuit *S. Gregorius Papa, ex Durando lib. 4. cap. 5. Dixi, Versu eiusdem Psalmi;* quia quâdo Introitus incipit à primo Versu Psalmi, tunc Versus Introitus est, qui proximè sequitur in Psalmo; quando verò incipit à Versu de sequentibus in Psalmo, Versus est idem, qui est primus in Psalmo. Exempla patent in Missali, nimirum in Natiuitate Domini, *Dominus dixit ad me, &c.* Versus est, *Quare fremuerunt gentes.* in Dominica prima Aduentus, *Ad te leuam animam meam, &c.* Versus est de sequen-

tibus in Psalmo, *Vias tuas Domine, &c.*

[*Gloria Patri.*] Additum est quasi ad finem Psalmi, ex instituto Damasi Papæ: quamquã ante Damasum composita fuisse laus hæc fertur à Nicæna Synodo, imò ab Apostolis, *ex Basilio, eam fluxisse probat Baronius anno 325. Nicænum addidit, Sicut erat, &c. Baronius ibidem ex Conc. V. asen. can. 7.*

De repetitione Psalmi, seu Introitus, *Durandus & Radulph. locis citatis.*

t. *Tempore Passionis.*] Nam tunc omittitur laus Trinitatis, *Gloria Patri, &c.* ita *Microl. cap. 52.* tum quia Introitus sunt de Passione Christi; tum quia, propter humiliationem capitis nostri proximam, omittenda est glorificatio sanctissimæ Trinitatis, in qua Filius Dei est idem cum alijs Personis diuinis: Prima causa redditur à *Durando lib. 6. cap. 60. in Dominica de Passione,* altera ab *Amalar. de Eccles. Officijs lib. 4. cap. 20.*

u. *Defunctorum.*] Indicia lætitiæ omittuntur in his Missis, ad imitationem Officiorum quæ aguntur in morte Domini, *Alcuin. circa finem libri.*

2. *Kyrie eleison, dicitur nouies post Introitum, alternatim cum ministro, id est, ter Kyrie eleison, ter Christe eleison, ter Kyrie eleison.*

Post Apostolicos Hebræos cœperunt Græci facere Missam Adriano Primo imperante, *Duran. lib. 2. cap. 1.* obijt ille anno Domini 140. Vox autem Græca *Kyrie eleison* inuenitur in Liturgijs S. Iacobi, & S. Marci, *Durand. lib. 2. cap. 13.* à Græcis Siluester ad Romanos eam transtulit, *Radulph. Propos. 23.* fuisse verò in vsu in tota Italia, testatur *Concil. V. asen. can. 3.* ante S. Gregorium 150. annis, *ex Bellarmin. lib. 2. de Miss. cap. 16.* idem scribit *Augustinus* de omnibus Christianis, contra *Pascentium Epist. 178.* & signi-

ficat, *ex eodem ibidem,* Domine misere-re. Nouies autem in Missa dici, docet *Greg. lib. 7. Epist. 63.* qui se dicit restituisse, non instituisse hunc ritum, cum alternatione partim à Sacerdote, partim à populo, quod non faciunt Græci, nimirum, *ter Kyme, ter Christe* (quod etiam Romanorum est, non Græcorum) & *ter Kyrie.* Addit *Amalar. lib. 3. cap. 6.* causam; quia ante omnem Orationem specialem Sacerdotum, necesse est præcedere misericordiam Domini, vt serenetur mens Sacerdotis ad ea intendenda quæ ore dicit, & vt dignus sit

fit Deum alloqui, & exaudiri. *S. Thomas 3. p. quest. 83. artic. 4.* notat (quod prius notauerat *Innocent. III. lib. 2. cap. 19.*) ter dici ad Patrem, ter ad

Filium Christum, ter ad Spiritum sanctum, additque *S. Thom.* ad significandum, quod omnes personae sunt in se inuicem.

- 3 *Gloria in excelsis*, dicitur quandocumque in Matutino dictus est Hymnus *Te Deum*, praeterquam in Missa ^x *Feriae quintae* in *Cæna Domini*, & ^y *Sabbati sancti*, in quibus *Gloria in excelsis* dicitur, quamuis in Officio non sit dictum *Te Deum*.

Hymnus Angelicus ita dictus est, quia illum cecinere Angeli in Natiuitate Domini; cui addidere reliqua usque ad finem varij Doctores, ex *Concil. Tolet. IV. can. 12.* quo modo conciliari possunt qui eum tribuunt Apostolis, *Clem. lib. 7. Constit. cap. 48.* & qui *Telephoro, Innoc. III. lib. 2. cap. 20.* & qui *Symmacho, Berno cap. 25. de Officio Missæ*; & qui *S. Hilario Pictauiensi, Alcuin. cap. de Celebratione Missæ*: qui veriùs in Latinum transtulit, ait *Bonius ad Apost. Constit. Clem. cap. 47. lib. 7.* Vt autem dicatur in Missa, constituit *Telephorus, ex Innocent. loco citato, & ex Epist. 1. eiusdem Telephori.* idem asserunt *Damasus, Rabanus, & alij complures apud Duran. lib. 2. cap. 14.* *Symmachus* praeterea iussit recitari in diebus Dominicis, & in Natalitijs Martyrum, ex *Alcuin. Amalar. & alijs*; quia in Dominicis significatur Resurrectio Christi, per quam Sancti sociati sunt in gloria & laudibus Angelorum. *Duran. lib. 4. cap. 13.* tribuit *Stephano Schulting.* quod in Dominicis dicatur, & citat *librum Pontificalem Tom. 1. sua Bibliothec. p. 1. cap. 26.* Item in omni Festo

dicitur, quod plenum habet Officium, hoc est, nouem Lectiones (exceptis Aduentu, Innocentium Festo, & à Septuagesima ad Pascha) ex *Decr. Leon. IX. teste Democh. Tom. 4. cap. 15. Microl. cap. 2. & 45.* Item toto tempore Paschali, quod statum aeternae gloriae & pacis significat, *Hugo Victor. lib. 2. cap. 4.* Denique quando in Officio dicitur *Te Deum, de Celebrat. Miss. cap. Consilium, ex Innocent. III.* quia hi duo Hymni continent laudes sanctissimae Trinitatis.

^x *Feriae quintae in Cæna Domini.*] Dicitur Hymnus Angelicus in hac Missa, *can. Porro. de Consecrat. Distinct. 1.* ex institutione Nicolai Papae; & quia gaudium ea die est ob institutionem Sacramenti, *Duran. de Cæna Domini, & in Ordine Romano praescribitur.*

^y *Sabbati sancti.*] In cuius Missa ideò cantatur *Gloria in excelsis*, quia pax data est renatis fonte Baptismatis, & proxima est Resurrectio Saluatoris, *Duran. de Missa Sabbati sancti.* Pascha item dici potest praesens; Missa enim dicitur Resurrectionis, quae nocte sequenti celebratur: & huius ritus meminit etiam Ordo Romanus.

- 4 *In Missis Votiuus non dicitur, etiam tempore Paschali, vel infra Octa-
uas, nisi in Missa ^z B. Mariae in Sabbato, ^a & Angelorum: & nisi
Missæ ^b Votiuæ solemniter dicenda sit pro re graui, vel pro publica
Ecclesiae causa. Neque dicitur ^c in Missis Defunctorum.*

Inno-

Innocentius III. in cap. *Consilium de Celebrat. Miss.* ait, in profestis (id est, procul à Festis) non dici Hymnum Angelicum apud Romanos, vt inter commemorationem & solemnitatem appareat differentia; & hoc asserit specialiter obseruati in Missis B. Mariæ; quod, ex *Radulpho Propos.* 13. debent obseruare, qui diligunt decorem domus Dei. Nam sicut decor est, illum in festiuitatibus recitare, ita decor est, illum omittere in diebus priuatis. iucundiùs etiam in festiuitatibus suscipitur, quod in profestis supprimitur, & tacetur. Hæc ille.

z. *Beata Maria in Sabbato.*] Ita legendum omnino, non autem cum interpunctione, vt olim in Missalibus Venetis & alijs mendosis, in quibus legebatur hoc modo, nisi in *Missâ beata Maria, in Sabbato*; superfluum enim esset illud in *Sabbato*: nam vel intelligis de Missâ in Sabbato, quando de ea fit Officium in Sabbato; & eo casu *Gloria* dicitur, quia in Officio dictum est *Te Deum*, & pertinet ad Rubricam superiorem num. 3. neque illa est Votiuâ: nam Votiuâ non concordat cum Officio, tit. 15. num. 5. Vel intelligis de verè Votiuâ; quæ dicitur in Sabbato principalis de Aduentu, de qua supra tit. 4. num. 2. & tunc additum fuisset in hac Rubrica, *Sabbato de Aduentu*. Vel intelligis de merè Votiuâ, quæ ad libitum dicitur, etiam in Sabbato, priuatim, & omnino discordante ab Officio: & eo casu sufficeret dixisse, in *Missâ beata Maria*, absolute, quocumque die dicatur. Ne igitur superfluat illud in *Sabbato*, amouecomma, seu distinctionem; & dic, præferibi hoc loco, quod in Votiuâ beatae Mariæ, quæ dicuntur in omni Sabbato, etiam Aduentus, Quatuor Tem-

porum, Vigiliarum, seu Festi Semiduplicis (non in alijs diebus extra Sabbatum) dicatur in ijs tantum Hymnus Angelicus; ita vt hoc ordine beatae Virgini operam demus: Primò, in Festis ipsius cum Hymno Angelico, Symbolo Apostolorum, & Præfatione propria, quod nemo negat. Deinde, in Sabbato (quod habere non nihil solemnitatis in honorem beatae Virgini docuimus *sup. tit. 4.*) cum Hymno Angelico, & Præfatione propria, siue concordet, siue discordet Missa B. Virgini ab Officio; quod hoc loco piè conceditur omni Sabbato. Tertio, in reliquis diebus & Votiuâ Missis eiusdem, dicatur tantum Præfatio propria eiusdem beatae Virgini. Confirmatur hæc Rubrica ab alia, quæ habetur in Ordine Missæ in Missali post Hymnum Angelicum, videlicet: *Sic dicitur etiam in Missis beata Maria, quando dicenda est*, ergo non semper dicenda est, *Gloria in excelsis*. Sentus autem horum verborum est: *Sic*, id est, eodem modo, quo immediatè supra descriptus est, dicendus est Hymnus Angelicus, non additis ampliùs ijs verbis, quæ ante Pium V. in dicto Hymno addebatur à Sacerdotibus in honorem B. Virgini: *Quoniam tu solus Sanctus, Mariam sanctificans; tu solus Dominus, Mariam gubernans; tu solus Altissimus, Mariam coronas*, & alia verba, quæ ampliùs non sunt in vlu.

Neque post recognitionem Missalis datus est hic Hymnus cuiuscumque Missæ de B. Virgine, quidquid in vulgus sparserint aliqui, & falsò. Imò sacra Rituum Congregatio deleri iussit anno 1627. de quibusdam Calendarijs insigniorum locorum Decretum falsò adscriptum eidem Congregationi contra hanc Rubricam, de Hym-

no Angelico in Votiuis beatæ Mariæ.
 a *Et Angelorum.*] *Burchard.* & merito, quia prima verba Hymni fuere primò prolata ab Angelis, *Luc. 1.*

b *Votiuia solemniter, &c.*] Suprà diximus cum Innocentio III. omitti Hymnum Angelicum in priuatis diebus, vt appareat differentia inter solemnitatem & commemorationem. Si ergo solemnitas adsit aliqualis; Vel ratione temporis, puta, quia Sabbatum dicatum beatæ Virgini; Vel quia eo die obiit ille, de quo dicitur Missa, quasi in eius Festo, licet non dicatur Officium, vt in *Cerimoniali suo Petrus Ruiz notauit, & bene;* Vel ratione causæ grauis, aut publicæ, conceditur Missis Votiuis Hymnus Angelicus. Æstimatur etiam solemnitas ratione loci, qua ratione Prinelegium dicitur fuisse datum sacrosanctæ Ædi B. Virginis Lauretanæ, vt ibidem in omnibus Missis B. Virginis dici queat *Gloria in excelsis;* & habetur in *Synodo vltima Lauret. tit. 11. num. 4. sub Card. Roma.* Res autem grauis ea est, pro qua conuenit totus Clerus cum Epi-

scopo: si tamen paramenta adhibeantur violacea, tunc non dicitur *Gloria*, neque *Credo.* & sacra Rituum Congregatio 19. *May 1607.* vtrumque declarauit: nisi in Dominica dicatur Missa Votiuia solemnis; quia tunc dicitur *Credo.* Quare ex dictis sublatum est Priuilegium de *Gloria in excelsis*, datum Minoribus ab Alexandro IV. & Sixto IV.

c *In Missis Defunctorum.*] Hoc notat *Amalar. lib. 3. cap. 44.* quia tunc non est locus latitiæ, quam indicat Hymnus Angelicus: sicuti nec in diebus luctus Aduentus, & Septuagesimæ ad Pascha.

Hoc loco addendum videtur, neque dici, *Gloria in excelsis*, in Vigiliarum Missis quæ veniunt infra Octauam, licet in Officio dictum sit *Te Deum*: quia hæ Missæ non concordant cum Officio. Et habetur hic ritus in Missali in Vigilia Apostolorum Petri & Pauli, & Assumptionis B. Virginis. continet enim Hymnus cælestem gloriam, ex *S. Thom. 3. p. 9. 83. art. 4.* quæ cum Vigilia non consonat.

De Orationibus. IX.

O Ratio & Collecta idem. eiusdem vsus ab Apostolis, ex *Orig. Homilia 11. in Ierem.* explicat *Ordo Romanus*, quasi sit Collectio, vt Missa, & Missio; vel quòd ex diuinis Scripturis colligatur Oratio; vel quia dicitur super Collectam, id est, populum collectum, *Alcuin. vbi sup.* vel quia Sacerdos omnium preces in ea colligit, *Microb. c. 3.* vel quia astantes se debêt colligere vt orent, *S. Bonauent. de Myster. Miss.* dicitur etiã Benedictio ab *Amalar. 2. cap. 9. ex 1. Cor. 14.* Breuis autem est, ne multum loquentes oremus,

Matth. 6. Docet *Dion. Epist. ad Demophil.* preces fieri ante mysteria. Orationes composuit *Ambros. ex Gemma lib. 1. c. 87.* & in Missali Romano multe sunt illius, vt suis locis indicabimus. à *Gelasio Papa* auctæ & limatæ fuerunt, ex *Sigeb. anno Dom. 487.* A *S. Gregorio* deinde, quibusdam additis, vel detractis, in ordinem & librum Sacramentorum redactæ, *V. Valasr. Strabo de Reb. Eccles. cap. 22. & Micrologus cap. 61. Concilia, Carth. III. can. 23. Mileuit. can. 12.* quibus aderat *S. Augustinus*, reijciunt non probatas.